

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
ויצא
כסלו ה'תש"פ ב'של"א
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

מצות הנחת נר חנוכה לדידן אפילו לכתחילה מעל עשרה טפחים, וביאור כוונת הפייטן
"גם ותראה קומה, למנורה דומה".

השלמה בבירור שיטת הרמב"ם האם המשיח יהיה מזרע שלמה בן דוד או מזרע אחיו
נתן, ביאור דברי הזוהר הק' שהמשיח יהיה מנחם בר עמיאל, והרחבה לגבי השאלה מי
יבוא לבשר על הגאולה.

הכרעת הרמ"ע מפאנו שצאצאי שלמה וצאצאי נתן נישאו ביניהם.

ביאור עניין רבי עקיבא יצאה נשמתו ב'אחד', וחידוש בעל עיון יעקב שרע"ק רצה
לתקן את פשעי סיסרא.

הסבר בעל שפע חיים מצאנו בסוגיא זו עפ"י המדרש שעשרה הרוגי מלכות הוחלפו
בלופינוס קיסר, ושרבי עקיבא החיה את עצמו אחר שהאריך בדל"ת של אחד.

אמירת השם הקדוש תה"כ כסגולה להינצל מן השונאים, וביאורו עפ"י הפשט.

תמיהה על דברי החיד"א והשפע חיים מהמפורש בזוה"ק פרשת פקודי כי נשמת רבי
עקיבא יצאה בעת אמירת ואהבת.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 521

קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש לרפואת מרת צוּרָה לאה בת זוהר שתחי'.
שתזכה ללידה קלה על-דרך הטבע בזמנו בעזה"ת.
המקום ברוך הוא ירצה נדבתה, ויברך כל מעשי ידיה, ומכל צרה ונזק
יצילה, וימלא המקב"ה כל משאלות ליבם וליבכם לטובה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש לרפואת מרת צורֶה לאה בת זוהר שתחי'. שתזכה ללידה קלה על־דרך הטבע בזמנו בעזה"ת.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתה, ויברך כל מעשי ידיה, ומכל צרה ונזק יצילה, וימלא המקב"ה כל משאלות ליבם וליבכם לטובה, אכ"ר.

מצות הנחת נר חנוכה לדידן אפילו לכתחילה מעל עשרה טפחים, וביאור כוונת הפייטן "גם ותראה קומה, למנורה דומה".

לשון מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים, נר חנוכה, מניחו בטפח הסמוך לפתח. וכתב שלחן ערוך וז"ל, מניחו למעלה משלשה טפחים, ומצוה להניחו למטה מעשרה טפחים.

דהיינו, חובה שהיא תהיה למעלה מג' טפחים, כיון שפחות מזה הוא ארעא סמיכתא, דהיינו כאילו מונח ע"ג הקרקע. אבל ישנה מצוה, הדבר לא לעיכובא, שתהיה פחות מעשרה טפחים, בכדי שיהיה היכר שזה לא לשם אור בבית אלא זכר לנס.

ואם הניחו למעלה מעשרה טפחים, יצא.

וכתב גור אריה, ולדעת הרי"ף והרמב"ם ומרדכי והעיטור וראבי"ה, הביאם בית יוסף, הרבה גדולי עולם, מצוה לכתחילה בין בתוך עשרה בין למעלה מעשרה, עד עשרים אמה. דהיינו, שלדעתם אין עניין אפילו לכתחילה, שתהיה דוקא פחות מעשרה. אלא עד עשרים אמה, זהו לכתחילה.

ובסדר היום כתב, דמצותה מעשרה טפחים עד שמונה עשרה, שכן גבהה של מנורה, שמונה עשרה טפחים, עכ"ל.

זהו חידוש שכתב בעל סדר היום, שישנו עניין בדוקא להניחה יותר מעשרה טפחים. ולא רק שמותר. כיון שזה זכר לנס השמן שנעשה בבית המקדש, א"כ גם המנורה שלנו שתהיה בגובה הזה.

הפיסקא דלעיל, היא רק בעץ חיים מהדורא בתרא, בהוצאת הרש"צ [דף שכ"ט ע"ב]. תוספת זו הוסיף מהרי"ץ לאחר זמן.

דיברנו בשיעור הקודם, לגבי השירה 'בוא לשלום חתן', שם כותב הפייטן "גם ותראה קומה, למנורה דומה", כיון שהמנורה היתה בגובה הזה. אבותינו נע"ג, אכן לא נהגו להקפיד שהמנורה של־חנוכה תהיה פחות מעשרה טפחים, אפילו שהדליקו בתוך הבית. דיברנו על כך כבר בשנים שעברו [עיין בשיעור מוצש"ק וישלח התשע"ג, ועוד], כי נראה שהם סמכו על הפוסקים הללו. דהיינו, או על דעת הרמב"ם וסיעתו, וק"ו לפי סדר היום.

מהרי"ץ לא הדגיש את המנהג, הוא הביא זאת בסתם. אבל מן הסתם, זה מה שעמד לו במחשבה. למרות שאינני יודע, מדוע הוא לא הוסיף שכך נוהגים? איני יודע מה היה השיקול שלו, למה הוא לא כתב זאת במפורש. אבל במציאות, זה מה שראינו, שלא נהגו לדקדק שהמנורה תהיה פחות מעשרה טפחים. על כרחך, שהיה להם את הסיבות האלה. אולי מהרי"ץ לא רצה לקבוע זאת בתורת מנהג בדוקא, כיון שסה"כ לדעת השלחן ערוך הדבר אינו מעכב. וגם לדעת הרמב"ם, מי שיעשה כפי דעת הש"ע ויניחה פחות מ' טפחים, זה עוד יותר טוב, רק לא צריך לדקדק. לכן מהרי"ץ לא רצה לקבוע זאת, בתורת מנהג. או שבזמנו, היו כאלה שאכן עשו כך. מה שאנחנו מדברים, זה לגבי הדורות שלנו, אבל אולי בזמנו היה המנהג קצת שונה.

בכל אופן, זהו מה שאומר הפייטן, "גם ותראה קומה, למנורה דומה". כך לפי הגירסא הידועה והמקובלת בכל הספרים שבידינו, כי משווים זאת לגובה המנורה של בית המקדש. והבאנו שישנה גירסא חדשה, בכת"י של הר"ר יוסף בירב בניה הלוי, הכותב 'למדורה דומה'. כבר דיברנו על כך בשיעור הקודם.

כעת נביא בפניכם את לשונו בספר המצוות ולא תעשה שס"ב, כיון שישנה על כך הערה חשובה במהדורת פרנקל. הרמב"ם מדבר לגבי מינוי מלך, שהוא צריך להיות דוקא מזרע ישראל. כפי שנאמר, לא תוכל ליתת עליך איש נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אֶחֱיךָ הוא [דברים י"ז, ט"ו]. כל משימות שבישראל, רק מקרב אחיך. כל מינוי מלכות וכדומה, צריך שהיא תהיה יהודיה.

אומר הרמב"ם כך, המלכות לבד, כבר ידעת מספרי הנבואה שזכה בה דוד. המלכות היא רק מדוד המלך. הוא מביא מאמר חז"ל ממדרש קהלת רבה, כתר המלכות זכה בה דוד.

וכן זרעו אחריו, עד סוף כל הדורות. אין מלך למי שיאמין תורת משה, אדון כל הנביאים, אלא מזרע שלמה לבד. וכל מי שהוא מזולת זה הזרע הנכבד, לענין מלכות, נכרי קרינא ביה. כמו שכל זרע אחר בלתי זרע אהרן, לענין עבודה, זר קרינא ביה. וזה מבואר, אין ספק בו.

זהחוט המשולש לא במהרה ינתק, הרמב"ם מדגיש זאת כל כך. ג' פעמים. אבל למעשה הדבר לא ידוע, בדורות הללו, בציבור לא מפורסם בכלל.

ברמב"ם מהדורת פרנקל שם ב'ציונים' [דף ת"ה] הם כותבים כך, 'שלמה לבד', וכן כתב גם בפיהמ"ש שם ובאיגרת תימן פ"ג. ויסוד הדבר בדברי הימים וכו'. והם מביאים את הגר"י הלוי שכבר הזכרנו. ועיין תנחומא ס"פ תולדות, שיוצא מזרובבל. ולהזהר, היה יואש שנותר יחידי מזרע המלוכה, מזרע נתן בן דוד. וכך כתב פילון.

פילון, זהו פילסוף יהודי קדמון, שהיה במצרים. ונקרא שמו בישראל, ידידיה האלכסנדרני. וגם הוא כותב, כפי שכתוב בזה"ק, שהמשיח הוא מזרע נתן.

אבל לתלמודנו, היה יואש בן אחזיה, [כפשטיה דקרא דדה"א ג', ולא כהזהר. ובהלכות מלכים [פ"א ה"ד] לא כתב מזרע שלמה.

רק רציתי כעת להוסיף, כי מצאתי את הלשון הזה, 'למדורה דומה', גם בדברי הרדב"ז. הרי לרדב"ז ישנו ספר מיוחד על האותיות, הנקרא בשם מגן דוד, והוא מסביר שם את צורת האותיות עפ"י הסוד. הוא כותב לגבי האות שי"ן, שהיא דומה למדורה. בדיוק אותן המלים. 'דומה למדורה'. חשבתי כי אולי ישנו קשר בין הדברים, אולי ישנו קשר רחוק, שמא זה הוא שעמד לנגד עיני של הפייטן. אבל לא נראה שהדברים עולה בקנה אחד.

כך הוא כותב לגבי האות שי"ן, וכן צורתה דומה למדורה, שיוצאין ממנה כמה גוונים של אש ושלמהבות קשורות זו בזו. כשעולה שלהבות, זה דומה כמו שי"ן. וקשורות בגחלת. בגחלת, זה מחובר, ויוצאות שלהבות כלפי מעלה. או כצורת ערוגה שיוצאין ממנה מיני צמחים הרבה. ויש מי שאומר שהוא כצורת קשת ובתוכה שלשה יודי"ן.

הדבר מפליא, זהו ממש אותו הסגנון. אבל בכל זאת נראה, שאין קשר בין הדברים. למרות שגם בדין מדובר על אש, וכן 'איש ואשה שזכו שכינה ביניהם, ואם לאו אש אוכלתן'. אמנם אולי ישנו קשר רחוק, בין הדברים.

השלמה בבירור שיטת הרמב"ם האם המשיח יהיה מזרע שלמה בן דוד או מזרע אחיו נתן, ביאור דברי הזהר הק' שהמשיח יהיה מנחם בר עמיאל, והרחבה לגבי השאלה מי יבוא לבשר על הגאולה.

ברצוני להשלים בעזרת הי"ת, לגבי מה שדיברנו [בשיעור הקודם] בעניין הקשור לאחד מיסודות האמונה בביאת המשיח, כי הרמב"ם כותב שצריכים להאמין – הרמב"ם מדגיש זאת – שהמשיח יבוא מזרע דוד ומזרע שלמה. דוקא משלמה בן דוד, ולא מיתר הבנים של דוד.

הבאנו שהרמב"ם כותב זאת בשלשה מקומות, גם בפירוש המשניות בפרק חלק, וגם באיגרת תימן, וגם בספר המצוות.

מפני כן הדגשנו בשיעור הקודם, כי נראה שהרמב"ם למסקנא חזר בו. שהרי בחיבורו משנה תורה, הוא כבר לא כתב זאת. ולכן הדבר לא נתפשט בשאר ישראל, שצריך להאמין שיהיה דוקא מזרע שלמה.

וכפי שאמרנו, הפייטן כותב כך, 'אז תהיה כשלמה או כאחיו נתן, לא לחנם הוא הזכיר את 'אחיו נתן'. בפשטות, מי שקורא את השיר, אינו מבין מה קרה שהביא את נתן? אף פעם כמעט לא שמענו על נתן. מה נתן מיוחס? הרי הוא אחד מן הבנים. כפי כתוב בשמואל ב' [ה', י"ד], וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הַיְלָדִים לוֹ – לדוד המלך – בִּירוּשָׁלַם, שְׁמוּעַ וְשׁוּבָב וְנָתָן וְשִׁלְמָה. בסדר, הוא אחד מהם. וכי רק בשביל החרוז, איתן, משמרֶתָן וכו', הפייטן כתב 'נתן'?

אבל לפי מה שאנו אומרים, בדוקא הפייטן כתב כך, כיון שהוא ראה חשיבות מיוחדת בנתן, שהוא כמעט כמו שלמה. כיון שעפ"י הזוה"ק, ועוד מקורות, כפי שנביאם בעז"ה בהמשך, המשיח יבוא דוקא מזרע נתן, ולא מזרע שלמה. ההיפך מדברי הרמב"ם. לכן הרמב"ם התעלם מכך בסוף, בספרו משנה תורה. או שהסתפק בכך, או שחזר בו.

בזוה"ק בפרשת שלח לך [דף קע"ג ע"ב] כתוב לגבי הפסוק [ישעיהו מ', ט'] עַל הַר גְּבוֹהַּ עָלִי לְךָ מִבְּשָׂרָת צִיּוֹן, הָרִימִי בִּפְנֵי קוֹלְךָ מִבְּשָׂרָת יְרוּשָׁלַם, הָרִימִי אֶל תִּירָאֵי וגו', מי זה 'מבשרת ציון'? אומר הזוה"ק, מבשרת ציון, דא איהי חפצי בה, אתתא דנתן בר דוד, אימא איהי דמשיחא מנחם בר עמיאל, ואיהי תיפוק ותבשר וכו'.

היעב"ץ בהערותיו כותב, שאינו מבין זאת. הוא מתפלא, מה הפירוש 'חפצי בה'? היכן כתוב, שחפצי בה היא אשתו של נתן בת דוד? והרי מצאנו כי חפצי בה, היא אמו של מנשה מלך יהודה. ולפי דברי רבותינו ז"ל, אמו של מנשה, היתה בת ישעיהו הנביא. הא חדא דתמיהא. זאת תמיהה אחת שלו.

כעת הוא שואל, חוץ מזה, אם היא אמו של משיח, שהוא נקרא מנחם בן עמיאל, א"כ מדוע אתה אומר שהיא אשתו? היה צ"ל מנחם בר נתן, ולא בר עמיאל. וז"ל, אם אמו אשת נתן בן דוד, מסתמא נתן הוא אביו של משיח. דאל"כ ל"ל להודיענו שהיא אשת נתן. גם לא נראה שיהא משיח, בן אשה אלמנה שנולד מאישה האחרון. אף לא נודע ייחוסו לפי"ז, מי הוא עמיאל זה? מה פתאום בן של אלמנה, ומי זה הייחוס הזה, ומי זה עמיאל?

הלא הוא כדברי הספר החתום. מי יתן ונבין את זאת.

בספר בן יוחאי, להרב משה קוניץ [מענה ע"א], השיב לו 'מנה אחת אפים'. כיצד אתה טוען, שחפצי בה היא אמו של מנשה מלך ישראל?

ישנה כאן טעות, כיון שהוא פתח את הר"ת מ"י כך, 'מלך ישראל'. אבל זה לא 'מלך ישראל', אלא 'מלך יהודה'. מנשה מלך יהודה, בנו של חזקיהו.

בכל אופן, קשה לדברך, כי לפי דברי חז"ל היא היתה בתו של ישעיהו הנביא. וכי אשתו של חזקיהו, היתה הבת של ישעיהו? זאת לא נמצא בכל הש"ס בבלי וירושלמי ולא בספרי וספרא ותוספתא ומדרש רבה. זהו הדבר הראשון, שבו הוא דוחה את היעב"ץ.

ונראה שפיון הגאון – יעב"ץ – לדברי הגמ' ברכות [דף י' ע"א], חזקיה אמר ליני ישעיה גבאי, וישעיה אמר ליני חזקיה גבאי. מה עשה הקב"ה? הביא יסורים על חזקיה, וא"ל לישעיה לך ובקר את החולה. שנאמר [מלכים ב' כ', א'] בְּיָמֵים הָהֵם חָלָה חֲזַקְיָהוּ לְמוֹת, וַיָּבֵא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בֶּן אֲמוּץ הַנְּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו, כֹּה אָמַר יְיָ צוּ לְבֵיתְךָ פִּי מֵת אֲתָה – בעוה"ז, וְלֹא תִתְּחִי – לעוה"ב. א"ל חזקיהו, מאי כולי האי? א"ל ישעיהו, משום דלא עסקת בפריה ורביה. א"ל חזקיהו, משום דחזאי לי ברוח הקודש דנפקא

ולגבי מה שאתה שואל, מי זה מנחם בן עמיאל?
הדבר פשוט מאד, הרי בת שבע היא בת
אליעם, והשם אליעם זה אותיות עמיאל. א"כ
כפי שכאשר אומרים 'משיח בן דוד', מתכוונים
שהוא מצאצאי דוד, שהוא מצאצאי בת שבע,
שהיא בת אליעם, שהוא עמיאל.

וזה לשונו, והקושיא השנית הכפיל ורגז ושחק,
לאמור מי עמיאל, ואיך יתכן שמשחית יהיה בן
נתן ויקרא בן עמיאל, גם קושיא זו אפס ואין,
כקש לפני הרוח. וידוע תדע, כי עמיאל היה
חותן דוד, אבי אשתו בת שוע אִם נתן. ככתוב
[דה"י א' ג' ה'] ואלה נולדו לו (לדוד) בירושלם
שמעא ושובב ונתן ושלמה, ארבעה, לבת שוע
בת עמיאל. בספר דברי הימים כתוב 'בת שוע',
במקום 'בת שבע', כיון שהאות וא"ו והאות
בי"ת מתחלפות.

והנה כמו שנקרא משיח בן דוד, על שם אבי
אביו נתן בן דוד, ככה יכול להיקרא בן עמיאל,
על שם אבי אמו. ובכל זה אין למשיח ה' רק אב
אחד, ואֵל אחד, ועם אחד.

והטעם שבחר הזוהר לכנות המשיח אחרי אמו,
בן עמיאל, ולא אחרי אבי אביו בן דוד, כרגיל
על לשונינו בכ"מ, ודאי טעמו ונימוקו עמו, ויש
לו סוד. הסיבה שבחרו דוקא להגיד כך, ללכת
לפי אמו, כנראה יש בכך איזה עניין עפ"י סתרי
תורה. שגם במקראות נמצא השתנות בשמות
האלה. בספר דברי הימים כתב, ואלה נולדו וגו'
ארבעה לבת שוע בת עמיאל. ובספר שמואל
[י"א, ג'] כתב, וישלח דוד וידרוש לאשה ויאמר
הלא זאת בת שבע בת אליעם. אליעם הוא בנו
של אחיתופל. הנה גם זה רז כמוס לפנינו, למה
כתב בדה"י תחת בת שבע, בת אליעם. בת
שוע, בת עמיאל. ולהזהר היה גלוי וידוע.
הזהר"ק יודע את הסיבה, לפנינו נגלו כל
הנסתרות, אנחנו לא יודעים. אל תשאל
שאלות כאלה. בקיצור, הוא ענה תשובה טובה.
יפה מאד.

מנאי בנין דלא מעלי (מנשה) וכו'. הוא ראה
ברוח הקודש, שיצאו ממנו בנים בלתי הגונים.
הב לי ברתך, אפשר דגרמא זכותא ידידי ודידך,
ונפקא מנאי בני דמעלי. א"ל ישעיהו, כבר
נגזרה עליך גזירה.

שואל בעל בן יוחאי, והנה גם מדברי הגמרא
אלה, לא נשמע דבר שישעיהו הנביא נתן את
בתו לחזקיהו לאשה, רק שחזקיהו ביקש אותה
מישעיהו, וישעיהו השיבהו דבר אחר הנוגע
לשליחותא דרחמנא. חזקיה אמנם ביקש, אבל
ישעיהו לא התייחס לבקשתו.

ישנה לי סתם הערה 'במאמר מוסגר', על הספר
בן יוחאי. הוא טוען, שהיעב"ץ סתם כתב כאן
דבר שאינו נכון, שאשתו של חזקיהו היתה בתו
של ישעיהו. אבל הוא לא ראה, שב'עין יעקב'
הדבר כתוב במפורש, כמ"ש היעב"ץ. בגירסא
שלפנינו בגמרא, אכן זה לא כתוב. מובא רק
שחזקיהו הציע לישעיהו, אולי אתחתן עם הבת
שלך, ואז תהיה הזכות של שנינו, ואולי בכך
תתבטל הגזירה. אבל לפי גירסת העין יעקב,
וכן בב"ח [בהגהותיו המובאות בגמרות שלפנינו]
כתוב במפורש, לסוף, יהב ליה ברתיה. דהיינו,
הוא אכן 'יהב ליה ברתיה'. לכן, כמה שהרב
קוניץ הוא בקי, אבל בנ"ד משוסדמה נעלם
ממנו שישנה גירסא כזאת. 'נפק מינה מנשה
ורבשקה'. אבל זאת הערה בסוגריים, לגבי מה
שהוא טען על היעב"ץ, כי פרט זה הוא לא צדק.

בכל אופן הוא שואל על היעב"ץ, מאי קשיא
לך? שחפצי בה היא אשתו של חזקיהו? נניח
שכן, או הכי הרבה כתוב זאת בנחמות, פי לך
יקרא חפצי בה [ישעיהו ס"ב, ד'], וכי זה לא
מתאים? שיקראו שם של אשה כמו ע"ש
הנחמה? ואם נגיד שזה שתיים, יש הרבה כך.
מצאנו, 'ובני דן חושים', שניים. תרי קדש, תרי
ירושלם, תרי אבשלום. א"כ יש שניים. לא יכול
להיות שתהיינה שתי חפצי בה? מה השאלה?
מה אתה עושה מזה תמיהה? כך הוא טוען על
היעב"ץ.

לגופו של עניין, בספר שבילי עולם (נדחי ישראל) להר"ר שמשון הלוי בלוך, הוא עמד על דברי הרמב"ם בזה, שהרמב"ם הדגיש בשלושה מקומות שהמשיח יבוא מזרע שלמה, והוא כותב כך, ומי זה האיש אשר לבו לא צפון משכל ולא יתבונן, כי היסוד הלזה אשר מלך המשיח יהיה חוטר רק מגזע שלמה, נגע עד לבו הטהור של רבינו משה אדון החכמים. הרמב"ם כ"כ כאב לו הדבר הזה. וכי סתם הרמב"ם מדגיש כמה פעמים, 'זרע שלמה'? בודאי שיש כאן משהו. הלא דבר הוא.

מצד שני, ובכל זאת לא חשו מוני וחוקרי עיקרי אמונתנו, כמו החכם בעל אור השם, זהו רבי חיסדאי, ותלמידו בעל עיקרים, זהו רבי יוסף אלבו, רבי יצחק אברבנאל בספרו ראש אמנה, וכן המחבר את השיר יגדל, מה שאנחנו אומרים בכל ליל שבת, שזה כולל את כל י"ג יסודות הדת, והמסדר הי"ג עיקרים בסידורי התפילות, זה מה שאצל האשכנזים אומרים 'אני מאמין', למנותו בין עיקרי הדת, או רק להזכירו ולדבר בו דבר. לא הזכירו את זה בכלל. אף כי דבריו ז"ל נוכח פניהם היו. הרי ראיתם את הרמב"ם, מדוע אתם מתעלמים מדבריו?

אין זאת, חי אני, רק כי במחילה מכבודם לא עמדו על כוונתו הטהורה אשר נזכיר. הוא כותב בר"ת, במ"מ, מובן שכוונתו 'במחילה מכבודם'. אם הייתם יודעים מה הרמב"ם מתכוון, הייתם מבינים שהרמב"ם כתב כאן דבר גדול. ואם תשכיל ותבחן, כי דבר גדול דיבר החכם, זה משה איש אלהים ז"ל, ולא הוליד עיקר באמונתנו לבהלה. הרמב"ם לא המציא סתם כאן איזה פרט, ביסודות האמונה.

وهוא מתחיל כעת להביא את דברי הוזה"ק, ומה שהיעב"ץ מקשה עליו, והוא כותב כך, וכי יקרא מנחם בן עמיאל, מה שכתוב בזהוזה שזהו מנחם בן עמיאל, מצאנו גם בפרקי דרבי אליעזר פרק י"ט, ובילקוט תהלים צ"ב רמז

תתמ"ה, וכ"ה בהרב אבן עזרא זכריה ג' וכו'. והגאון יעב"ץ, לא עמד על דברי הוזהר האלה, ולכן הרבה להשיג עליו חנם וכו', לא נאריך בכל מה שהוא דן.

בסוף הוא אומר, כי ישנו ספר המובא בסוף הספר מאור עיניים, שהביא בשם פילון, הספר נקרא בשם עתים. ישנם הטוענים שפילון חיברו, אבל כנראה זה מזויף. זייפו זאת על שמו. הוא חיבר הרבה ספרים, אבל את הספר הזה דוקא הוא לא חיבר. בכל אופן, שם כתוב גם כן כך. הוא כותב שם דבר מעניין מאד. גם בעל שלשלת הקבלה, מביא זאת בשם פילון היהודי.

בספריו של פילון כתוב כל מיני דברים, עניינים רבים כתובים כפי שמובא בחז"ל, או דומה, למרות שהוא לא היה בין חכמי ישראל, אבל היו לו קבלות במסורת, וגם דברים חדשים שלא יודעים מהיכן בדיוק הוא לקח אותם. ובין היתר, כתוב את הדבר הזה.

הסכיתו לדברים חדשים, שלא שמעתם אוזן.

היתה קטטה בין הבנים של דוד המלך, הילדים של בת שבע, מי יהיה המלך? ודוד המלך סידר ופישר ביניהם, שנלך לפי הסדר, מן הקטן אל הגדול. הראשון יהיה שלמה, אם הוא ימות ח"ו בלי בנים, אז ימלוך נתן. ואם נתן ימות בלי בנים ואין לו המשך, אז יהיה הבא. מהקטן לגדול. ובסופו של דבר, לא נשאר מזרע שלמה, אז נתן.

כך הוא אומר, הכלל העולה מדבריו – של ספר העתים לפילון – הוא, כי בנפול מריבה בין בני דוד אשר נולדו לו מבת שבע על דבר המלוכה, צוה דוד לפני מותו, שתהיה ההתחלה מן הצעירים. ובמות המתחיל ההוא בלא בנים, ימלוך תחתיו הקרוב אליו בשנים, והוחל משלמה הצעיר מכולם, ואחריו היתה ראויה המלוכה לנתן הנולד לפניו, ולכן היו בני נתן שרים ורעי המלך (מ"א ד' ה'), יען נתונים המה למלוך תחתיו אם ימות וזרע אין לו.

כנראה הוא צודק, כי לא פילון היהודי כתב זאת, אלא אדם גוי, אשר ייחס זאת לפילון היהודי. והסיפור הזה, לא היה ולא נברא, לא מיניה ולא מקצתיה.

אעיקרא לא מובן לי לפי דבריו איך השקיט דוד בזה את המריבה בין בניו. הרי אדרבה אם יעשו בהיפך, שתחילה ימלוך הגדול, שלא נשאר לו כל-כך שנים רבות לחיות, יש לאחרים סיכוי יותר למלוך במותו. משא"כ הצעיר, שמסתמא יאריך ימים יותר מהם. ובלא"ה הרי מוכרח היה להתחיל עם שלמה הצעיר, כי כך נשבע דוד לבת שבע, כידוע. כמ"ש כי שלמה בנך ימלוך אחרי. פליאה דעת ממני.

ולגבי מה שכתוב כן בספר הזוהר הק', בהתחלה הוא מנסה לומר כי אולי הזוה"ק העתיק דבר זה מאיזה ספר, אבל אח"כ הוא אומר, שזה לא כתוב רק במקום אחד בספר הזוה"ק, אלא יסוד מוסד בג' מקומות, ההולך עפ"י היסוד הזה. ואם כבר מצינו בג' מקומות שכתוב כך, אי אפשר להכחיש כי רואים שעפ"י הזוה"ק זהו יסוד מוסד, ושעל פי זה בנו כמה דברים. זה לא שישנה כאן רק איזו העתקה של כמה שורות מאיזה ספר, שאפשר היה להגיד שזה 'לאו דוקא', אלא רואים שנאמרו על כך כמה וכמה דברים וכו', הוא מאריך על כך.

ובסופו של דבר הוא אומר כך, ודברי הזוהר יזהירו שלשתם בקנה אחד, זה הולך בשיטה אחת, למרות שלפי הגמרא זה לא כך. ומכיון שלפי הגמרא, וכן פשטות הפסוקים, יואש הוא בנו של אחזיהו שהוא מזרע שלמה, לכן הוא מעדיף יותר ללכת בדרך הזו.

דהיינו, אכן ישנן שתי שיטות, אבל כיון שפשטות חז"ל והרמב"ם זה כך, הוא מעדיף את זאת. והוא אומר שהציע זאת בפני מהר"ר מרדכי בנט, הוא היה תלמיד של החתם סופר, לפי זכרוני, והוא הסכים איתו. בכל אופן, העיקר שהראה מקום לכאן ולכאן, רק שהוא נוטה יותר לצד השני. אבל תכף תראה, שישנם כמה מדרשי חז"ל שכתוב בהם כך.

אחזיהו מלך יהודה, היה יחיד ליהורם אביו, והוא לבדו נשאר מזרע שלמה, כי מ"ב אחיו נהרגו מידי יהוא (מ"ב י"ב), וכאשר נהרג גם הוא (שם ט' כ"ז) לא נשאר עוד זרע לשלמה. ולכן השתדלה עתליה להמית את כל זרע המלוכה, והם בני נתן, למען לא תישוב אליהם המלוכה כנזכר, כי זרע שלמה כולו נכרת. כתוב על עתליה המרשעת, וְעַתְלִיָּה אִם אֶחְזִיָּהוּ רָאִתָּה בִּי מֵת בְּנָהּ, וְתִקֶּם וְתֹאבֵד אֶת כָּל זֶרַע הַמְּמֻלָּכָה [מלכים ב' י"א, א'].

יהושבע הצילה תינוק אחד, את יואש, הסתירה אותו בחדר המטות, לא ידעו, בבית ה', אף אחד לא נכנס לשם, זהו מקום שאסור בלא"ה להיכנס, אבל כיון שזה סכנת נפשות, החביאה אותו שם עד שהוא נהיה בן שבע שנים, ואז יהוידע המליך אותו. אז הרגו את עתליה. הוא אומר, שיואש הזה הוא מזרע נתן. וזרע שלמה נכרת, לא היה לו המשך.

ובעֶרְמַת יהושבע, ניצל יואש הקטן משארית בני נתן, ועליו שרו המזמור ע"ה לבל יגמור האלהים להכרית את שארית בני דוד, כאשר תמו לגזוע כל בני שלמה כנזכר. זהו היחידי שנשאר.

ולגבי הסיפור הזה המובא בספר פילון, הוא אומר כך, זה ספר העתים, לא מבטן פילון היהודי יצא, כי אם מאחד מהיוצאים לידון בדבר החדש, אשר אהבו לתלות דבריהם באילן גדול, כי כן תמצאם וכו', הוא מציין כאן לספר של נצרים, שמייחסים גואלם ומושיעם לנתן בן דוד.

או, כעת תבינו מדוע הרמב"ם כ"כ הדגיש זאת. הנצרים מייחסים את המשיח הטמא והממזר שלהם, שהוא כביכול מזרע נתן, והרמב"ם רצה לאפוקי מכך, ולכן הוא מדגיש וכותב שהמשיח מזרע שלמה, כי חז"ל אין קשר לכך. ולכן אומר בעל שבילי עולם, גם מה שאתם אומרים לגבי פילון, הדבר אינו נכון, כי זה לא כתב פילון.

בספר פנינים ומרגליות [עמ' רי"ט] הביא מ'סדר הדורות' כך, הנצר היחידי שהותירה מרשעת זו משורש דוד, הוא יואש ממשפחת נתן בן דוד, ובכן אך מזרע נתן השתלשלו הדורות שנתייחסו מני אז לבית דוד. והוא מביא את דברי הוזה"ק שהבאנו, 'מבשרת ציון דא איהי חפצי בה, איתתא דנתן בר דוד אימא איהי משיחא מנחם בר עמיאל'. וראה בספר זרובבל, לקט מדרשים, תוספתא עתיקתא, וקובץ על יד, אגדות מפליאות על חפצי בה אשת נתן, אמו של המשיח מנחם בן עמיאל וכו'. ע"כ. ועיין עוד בספר ילקוט ישר (רוקח) ערך מ"ב דף 160, ובספר משיב נפש הלכות תשובה דף שנ"ז.

מלבד זה, ישנו ספר בשם כלי פז, זהו פירוש על ספר ישעיהו, מאת מהר"ר שמואל לניאדו. מכנים אותו בשם, 'בעל הכלים', כי יש לו ספר כלי חמדה עה"ת, כלי יקר על נביאים, ועוד. הוא היה בזמן מרן הבית יוסף. אדם גדול, רק כיון שהוא עסק יותר בפירושי המקרא, לכן הוא לא מוכר בין גדולי ישראל בפסק, בשקלא וטריא. זהו מהר"ש לניאדו, מארס צובא. יש לו פירוש ארוך ורחב, על התורה ועל הנביאים. והוא כותב ג"כ, דברים מקבילים למה שהבאנו.

הוא מדייק, למה פעם כתוב 'מבשרת ציון', ופעם כתוב 'מה נאוו על ההרים רגלי מבשר'. דהיינו, מדוע פעם לשון זכר, ופעם לשון נקיבה?

כך הוא כותב, קול אומר קרא וגו', כוונת אלו הכתובים להודיענו, שאם יהיו זכו אחישנה, יזכו להיות המבשר זכר, נביא מנביאי ה'. ככתוב [ישעיהו נ"ב, ז'] **מָה נָאווּ עַל הַהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר, מְשַׁמֵּעַ שְׁלוֹם מִבֶּשֶׂר טוֹב מְשַׁמֵּעַ יְשׁוּעָה, אֹמֵר לְצִיּוֹן מְלֶךְ אֱלֹהֶיהָ. שְׂכַל הַכְּתוּב, בלשון זכר. מבשר, משמיע, אומר וגו'. ובסמוך כאן נאמר [ישעיהו מ', ט'] **עַל הַר גְּבוּהָ עָלִי לְךָ מִבְּשַׁרְתָּ צִיּוֹן, הָרִימִי בִפְנֵי קוֹלְךָ מִבְּשַׁרְתָּ יְרוּשָׁלַם, הָרִימִי אֶל תִּירָאִי, אֲמַרִי לְעַרִי יְהוּדָה הִנֵּה אֱלֹהֶיכֶם. הַכֹּל בלשון נקיבה. מורה,****

שהמבשרת נקבה, ולא זכר. וכיצד יתקיימו שני כתובים אלו המכחישים זה את זה?

אלא ודאי כדפרישית, אם יזכו ישראל, יהיה המבשר כזכר קורא בכח. אם זכינו, יהיה קול מבשר בחוזק. ואם לא יהיה אלא בעתה, שח"ו לא יזכו, אם ח"ו לא זכינו, והמשיח יבוא בזמן הקצוב שתבוא הגאולה, שהרי גם אם לא חזרו בתשובה יבוא המשיח, שאין להם כת, זה חלש, כך המבשרת תהיה כאשה ולא איש. וזהו על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון.

במקום נוסף [סימן מ"ז], הוא כותב לגבי הפסוק 'על הר גבוה'. הרי את המלים 'מבשרת ציון', מפרש התרגום 'נבייא דמבשרין לציון'. והרד"ק כתב פירוש אחר, כי ציון מבשרת לשאר ארץ ישראל. ואומר הכלי פז, שהוא מסכים יותר עם התרגום ופירוש רש"י, ולפי שהיא אשה, קולה דק ותש, קולה חלש, אמר לה שתעלה על הר גבוה. היא צריכה לעלות על הר גבוה, בכדי שישמעו אותה.

ומצאתי שהיא אמו של מנשה, חפצי בה. הדבר מעניין. זה לא בדיוק כפי שכתוב בזוה"ק. אינני יודע, היכן הוא מצא זאת בספר מן הקדמונים, אבל כך הוא אומר, 'אמו של מנשה'. טוב, כבר אמרנו שגם היא נקראה 'חפצי בה'.

ולזה צויה אותה, שתעלה על הר גבוה. ואמר הרימי בכח קולך, ואל תיראי מאיזה קטרוג על גאולתם, שלכך תהיי בוחרת לבשר בשתיקה. אל תיראי. אלא הרימי בכח קולך וכו'. אל תגידי, שהבשורה תהיה בסתר, אלא בקול גדול, כי אין מה לפחד.

ובמקום השלישי [סימן נ"ב], הוא ג"כ כותב דברים נוספים הקשורים לכך, אם זכו, יהיה המבשר אליהו. א"כ זהו איש, רגלי מבשר. כתוב בחז"ל, שאליהו יבוא לבשר את ביאת המשיח.

אין בהדיא, וכפל דבריו בליקוטי תורה [פרשת וירא] שכתב, מרות יצאו עובד ודוד וכל שורש אמונת המלוכה עד משיח, משא"כ בנעמה. המשיח לא יהיה מנעמה. וכשיטת הזוהר, מבואר גם בפרקי היכלות פרק ל"ט אות א'.

בספרו שבילי המלך, הוא מאריך על כך. אינני יכול להיכנס לכל דבריו, ישנם שם הרבה דפים של מקורות ובירורים בנושאים הללו.

אבל תשמעו דבר מעניין, הכתוב בניצוצי זוהר [על הזוה"ק פר' שלח לך].

בדברי הזוהר שהבאנו לעיל, כתוב שחפצי בה היא אשתו של נתן. לא להתבלבל. זה לא נתן הנביא, שנתנבא לדוד המלך, כמו גר החוזה, אלא מישהו אחר. כאן מדובר על נתן בן דוד, שהוא לא היה נביא. ישנם כאלה שהתבלבלו בכך.

שאל על כך היעב"ץ, אם אתה אומר שהמשיח הוא מנחם בן עמיאל, למה אתה לא אומר שהוא נתן? הרי כתוב, שאמו של משיח, היא חפצי בה, אשתו של נתן. א"כ מדוע כאשר אתה מדבר על המשיח, אתה אומר שזהו מנחם בר עמיאל. כך הקשה היעב"ץ. תגיד, מנחם בר נתן. איך היגעת כאן לעמיאל? כנראה כדי לתרץ זאת, פירש שם המקדש מלך, שאכן קראו לו גם נתן, אבל יש לו עוד שם, עמיאל, כי עמו האל. דהיינו, זהו שם נוסף.

כעת, תשמעו פירוש יפה שאומר הניצוצי אור. לדבריו, נתן מת כנראה בלי בנים, ולכן שלמה המלך ייבם את אשתו. הפלא ופלא. א"כ יוצא לפי זה, שבעצם זה לא מזרע נתן, אלא מזרע שלמה. זאת הברקה, השערה שלו, אבל זה נשמע נחמד.

והסיבה לכך, הוא מצא לכך רעיון יפה, כי כתוב שכאשר האדם עושה חליצה, וְעָמַד וְאָמַר, לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ [דברים כ"ה, ח']. אבל שלמה המלך אמר, לא, 'חפצי בה'. אני כן אייבם. לכן קראו לה, חפצי בה.

כעת תשמעו חידוש, ואם לאו, אם לא זכינו, תהיה אשה מבשרת, אשתו של דוד, חפצי בה, שהיא אמו של משיח.

יש דבר דומה לזה, מי שבישר ליעקב 'עוד יוסף חי', היתה זאת שרח בת אשר.

רואים, שישנם כאן קצת בלבולים. פעם הוא אומר, שזאת אמו של מנשה. ופעם הוא אומר, אשתו של דוד. והרי בזוה"ק כתוב, שזאת אשתו של נתן בן דוד. כנראה היו לו שמועות שאינן כ"כ ברורות, וממילא הוא לא דייק. הוא לא היה יכול לדייק, כי כנראה לא היה לו את המקור לפניו. אכן אפשר היה לסדר את הדברים, כי בעצם הכל הולך אל מקום אחד, רק משוסדמה היו לו דברים שאינם מדויקים. כי לא שמענו, שאשתו של דוד, היא חפצי בה. אין דבר כזה. אלא שחסר כאן, וצ"ל 'אשתו של נתן בן דוד, שהיא אמו של משיח'. א"כ רואים, שהוא ידע עיקר מה שכתוב בזוהר, רק נתחלפו אצלו הדברים מעט.

ובזה אבין, שהמבשרת לא תקרא אלא על הר אחד, וזהו על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון, על הר אחד. אמנם בזוה"ק שם כתוב, שזה יהיה על הר העברים, 'הר גבוה', ההר שמת בו משה רבינו ע"ה.

הבאנו כבר את דברי הרמ"ק בפירושו אור יקר, שהעתיקו מהר"ר אברהם גלאנטי בספרו אור החמה, כי הסיבה שדוקא נתן יהיה המשיח ולא שלמה, שאחרי שקלקל שלמה בשלשה דברים, בזהב, בנשים ובסוסים, זכה אחיו הקרוב אליו, נתן בר דוד, שממנו יהיה המשיח. שלמה היה צריך להיות המשיח, אבל הוא הפסיד.

בספר שבילי אורייתא [דף ר"ב], להר"ר שמחה בונם ליברמן, הביא מקור נוסף מספר הזוה"ק [ח"א דף ק"י ע"ב], דמשמע משם שהמשיח לא יהיה מצאצאי נעמה העמונית. וכן כתב מהר"ח – רבינו חיים ויטאל – בספרו דרך אמת [שם אות

וזה לשונו, יתכן שנתן מת בלי בנים, (ומשפחת בית נתן המוזכרת בזכריה י"ב אינה מתיחסת לנתן בן דוד), ושלמה זכור לטוב ייבם אשתו, וזהו ענין שם "חפצי בה", כי החולץ יאמר לא חפצתי לקחתה, והמתיבמת נקראה חפצי בה.

לגבי מה שאמרתי בשיעור הקודם, שהרמב"ם בחיבורו משנה תורה חזר בו מכך, בס"ד מצאתי השבוע שכבר קדמו לי בזה. הגאון רבי מאיר דן פלוצקי בספרו חמדת ישראל, כבר כתב זאת. וישנם שם עוד פלפולים, לא ניכנס לכל העניין, מי שירצה יעיין שם.

בכל זאת נאמר קצת. ברצונו להסביר, כי המקור לדברי הזוה"ק, שהמשיח יהיה מזרע נתן, לפי שמזרע רחבעם נהרגו כולם, שהרי הוא אמר [מלכים א' י"ב, י"א] **אָבִי יִסֵּר אֶתְכֶם בְּשׁוֹטִים וְאֲנִי אֵיִסֵּר אֶתְכֶם בְּעֶקְרָבִים**. כיצד אתה רוצה לשלוט בכוח? הרי אמך היא נעמה העמונית, ואתה לא מישראל? אתה לא יכול להיות מלך. אלא מאי, מכוח אביך, א"כ תהיה כמו אביך. וכיון שהוא רוצה לשלוט יותר מאביו, לכן הוא איבד את המלוכה. משו"ה אין לו דין של מלך גמור.

והוא כותב בהמשך, וראיתי מקשין מדברי הרמב"ם ז"ל בפיה"מ שכ' בין העיקרים, שמשח יהיה מזרע שלמה, ולענ"ד אדרבה מדחזינן דהר"מ ז"ל בהלכה לא זכר זה, וכתב סתמא דהמשיח יהיה מזרע דוד, נראה דהדר ביה. יפה מאד. הוא כותב כך במפורש, שהרמב"ם חזר בו.

וי"ל דהוא באמת מהאיי טעמא, דמלך המשיח צריך שיהיה עיקרו מלכות גמור, שיהיה אמו מישראל, ולזאת לא יהיה מזרע רחבעם. הוא מסביר שאת היא הסיבה, כי צריך שתהיה אמו מישראל, ולא מזרע רחבעם, שהוא מנעמה העמונית.

וראיתי תלו בוקי סריקי בדברי הזוה"ק מכת דברי הר"מ ז"ל, ותמיהני עליהם שלא הרגישו

דהר"מ ז"ל בהלכה חזר מזה, מדלא הזכיר כלל עיקר זה. הרי בחיבורו משנה תורה, הרמב"ם לא הזכיר זאת. הדבר סימן, שהרמב"ם חזר בו.

לאחר מכן הוא מפלפל בשאלה, מה המקור לדברי הרמב"ם, שהמשיח יהיה מזרע שלמה. הוא מביא את הפסוק [תהלים ע"ב, כ'] **כָּלֹו תְּפִלּוֹת דָּוִד בֶּן יִשָּׁי**, מדוע זה נגמר שם בסוף פרק ע"ב, לשלמה אלהים משפטיך למלך תן וגו'. והוא אומר, כי במזמור זה מבקשים על המשיח, לכן 'כלו תפילות'. כתוב שם במזמור, **יִנּוֹן שְׁמוֹ וגו' א"כ**, המשיח מזרע שלמה. לכן כתוב בסוף, 'כלו תפילות'. דהיינו, כאן זה נגמר, כיון שכבר הגענו לימות המשיח. כך הוא אומר. אבל זהו דרוש בעלמא, אי אפשר לומר שזהו המקור של הרמב"ם.

בקיצור, יוצא לנו שישנם חילוקי דעות בעניין זה. א"כ ראשית, מובנים דברי הפייטן, 'כשלמה או כאחיו נתן', כיון שהוא אינו יודע. ולגבי השאלה מדברי הרמב"ם, כנראה בחיבורו הוא חזר בו.

הכרעת הרמ"ע מפאנו שצאצאי שלמה וצאצאי נתן נישאו ביניהם.

'מי כהחכם ומי יודע פשר דבר', זהו הרמ"ע מפאנו במאמר מאה קשיטה [סימן צ"ב], אשר בא ועושה פשרה בעניין. מה הבעיא? זה אומר שלמה, וזה אומר נתן? שני הדברים נכונים. פשוט מאד, שתי המשפחות התחתנו ביחד.

וזה לשונו, וכשתגיע אצל הנדרש בפרשת מבושרת ציון שהיא חפצי בה אשת נתן בן דוד היא אמו של מנחם, לא תחשוב דלאפוקי מהיותו נולד משלמה ורחבעם נאמר כך, כי יש לי לפרש דחפצי בה עצמה היא אשתו של עמיאל, אם מנחם ממש. ואפשר נמי דעמיאל ואשתו מבני נתן ומבני רחבעם קאתו, כי קרוב להאמין דאתחתנו אהדדי. אם הם משפחה, בטח הם התחתנו ביניהם. וברוך יודע האמת.

שערי יצחק – השיעור השבועי

מכאן אחת הראיות, שצריך להוציא את הדל"ת של אחד, בדל"ת רפויה דוקא. מי שאומר דל"ת דגושה, אינו יכול להאריך. והוא לא מבין, איך יצאה נשמתו של רע"ק ב'אחד'? ישנם כאלה מפרשים האומרים, להאריך בכוונה. אבל אם זה בכוונה, אי אפשר לדעת מה הוא כיוון. והדברים ידועים, וכבר כתבנו על כך בבארות יצחק על פסקי מהרי"ן כרך ראשון, ובקונטרס למען יאריכון ימך, ועוד ועיין שיעור מוצש"ק ויחי התש"ע, ומוצש"ק ואתחנן התשע"ב, ומוצש"ק יתרו התשע"ד, ומוצש"ק חוקת התשע"ו, ומוצש"ק שופטים התשע"ז.

יצתה בת קול ואמרה, אשריך רבי עקיבא שיצתה נשמתך באחד. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, זו תורה וזו שכרה? אמרו [תהלים י"ז, י"ד], מַמְתִּים יָדָךְ יְיָ מַמְתִּים מִחֶלְדָּה. אמר להם, חֲלָקִים בְּחַיִּים. יצתה בת קול ואמרה לו, אשריך רבי עקיבא שיצתה נשמתך באחד, ואתה מזומן לחיי העולם הבא.

שואל על כך העיון יעקב, מה פירוש דברי רע"ק, 'כל ימי הייתי מצטער על הפסוק הזה, בכל נפשך'? הרי אין לאדם להבא את עצמו לידי נסיון?

לכאורה היינו אומרים, כי אולי זאת אינה שאלה, כיון שרע"ק לא הביא את עצמו למצב שהוא צריך למסור נפש. למשל, אין הלכה שהאדם צריך לעשות משהו, כגון לגרות את אומות העולם, בכדי שיהרגו אותו ושהוא ימות על קידוש ה'. אין מצוה כזאת. אין מצוה להביא את עצמו לידי הריגה. רק אם הוא נתפס, אבל לא ללכת ליזום בכוונה. אפילו שקידוש ה' זאת מצוה גדולה, אין עניין להדר למות על קידוש ה'. א"כ אפשר לומר, שרע"ק הצטער למה הדבר לא נודמן לו, אבל לא שהוא הביא את עצמו לכך. אבל נראה, שבעל עיון יעקב מבין אחרת. דאם כן, למה רע"ק מצטער? אין מה להצטער. אם יבוא, יבוא. אלא משמע, שרע"ק רצה שהדבר יבוא. אם כל ימיו הוא מצטער על כך, משמע שהוא רצה שהדבר יהיה.

לפי דבריו, כיון ששתי המשפחות התחתנו ביניהם, יוצא א"כ שהמשיח יהיה גם מזרע שלמה וגם מזרע נתן. שני הדברים, הם אמת.

לא כ"כ מובן כיצד הוא סידר זאת, לא ירדתי לסוף דעתו, כיון שזה לכאורה לא כ"כ מסתדר לגבי המשפחות, כיצד זה היה. אבל אני רק אומר את כיוון הדברים, כי יש לנו דרך לפשר בין הדעות.

העיקר למסקנא הוא, כי אין הוכחה לומר, שצריכים להאמין שהמשיח יבוא דוקא מזרע שלמה, כיון שנראה ההיפך, שהרמב"ם חזר בו. ולגופו של עניין, ישנם חילוקי דעות, יכול להיות כך ויכול להיות כך. העיקר שהוא מזרע דוד. אבל אין חובה שהבא אחריו הוא שלמה.

בעז"ה נזכה ונראה בקרוב, כשיבוא המשיח אנחנו נשאל אותו, מהיכן בדיוק הוא בא.

ביאור עניין רבי עקיבא יצאה נשמתו ב'אחד', וחידוש בעל עיון יעקב שרע"ק רצה לתקן את פשעי סיסרא.

בגמרא מסכת ברכות [דף ס"א ע"ב] לפי גירסת ע"י כתוב כך, (אמרו) [בשעה] כשהוציאוהו לרבי עקיבא להריגה, זמן קרית שמע היה, והיו סורקין את בשרו במסרקאות של ברזל, והיה מתכוין לקבל עליו עול מלכות שמים באהבה. אמרו לו תלמידיו, רבינו, עד כאן? מפרש רש"י, עדיין אין אתה מניח כוונתך?

אמר להם, כל ימי הייתי מצטער על הפסוק הזה, 'בכל נפשך' ואפילו הוא נוטל את נפשך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו? היה מאריך ב'אחד', עד שיצתה נשמתו באחד.

דהיינו, הרי צריך להאריך באות דל"ת של 'אחד', זה מאמץ להוציא זאת בנשימה, כיון שצריך להוציא הרבה אויר. אם כן, תוך כדי שרע"ק אמר אחד, עם הנשימה יצאה גם הנשמה. יצתה נשמתו באחד, כאשר הוא גמר את המלה 'אחד' יצאה נשמתו.

שאלה מהקהל: מרן הב"י ביקש והמלאך הבטיח לו שהוא ימות על קידוש ה'.

תשובת מרן שליט"א: אבל בלי לזיום זאת.

שאלה מהקהל: הוא שאף לזה, ביקש את זה.

תשובת מרן שליט"א: אינני יודע. צריך לראות את הלשון שם. [העניין יתבאר בעזרת ה' בשיעור הבא].

וזה לשון העיון יעקב, אע"ג דאין לאדם להביא עצמו לידי נסיון, מכל מקום יש לומר, רבי עקיבא שהיה מבני בניו של סיסרא מיעל. דיברנו כבר על כך, שהרבה מפרשים גרסו בגמ' שרבי עקיבא הוא מבני בניו של סיסרא. ומצינו בסיסרא 'והוא לחץ את ישראל בחזקה'. במדרש רבי תנחומא, בחרופין וגידופין. וכן פירש רש"י בשופטים. הוא לא סתם לחץ אותם, עשה להם צרות גשמיות, אלא הוא היה גם מחרף ומגדף. זהו סיסרא, שר צבא יכין מלך כנען. חוץ ממה שעשה מלחמה עם ישראל והכניע, הוא גם חירף וגידף מערכות אלד"ים חיים. ורבי עקיבא, היה מצאצאיו.

והוא היה רוצה לתקן אבותיו, על־דרך ברא מזכה אבא. אע"ג דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, הרי אין לו קשר לסיסרא, הוא מה שהוא חדש, מכל־מקום רצה לתקן אותו על־ידי קידוש השם, כיון שנתחלל השם על־ידו. ועל זה אמר, הייתי מצטער כל ימי כדי לקדש שם המיוחד. דהיינו, כיון שהשורש שלו הוא מסיסרא, שעשה חילול ה', הוא רצה לאידך גיסא לקדש את ה', יש לו עניין לקדש את ה' באופן מיוחד, הוא מתאמץ בכך, לא כאדם רגיל.

וזה שהשיב הקב"ה למלאכי השרת, "חלקם בחיים". דהיינו חלקם לשון רבים, שאף אבותיו יהיו חלקם בחיים על־ידיהוה, ומשום כבודו לא הזכירו בפירוש. לא הזכירו במפורש שזהו סיסרא, משום כבודו של רע"ק שיצא ממנו. וכן במזומן לחיי העולם הבא.

זהו חידוש גדול, שכותב בעל עיון יעקב, שרבי עקיבא רצה לתקן את השורש שלו, כי הוא בעצם יצא מסיסרא. עוד נחזור לכך בהמשך. [בל"נ בשיעור הבא].

הסבר בעל שפע חיים מצאנו בסוגיא זו עפ"י המדרש שעשרה הרוגי מלכות הוחלפו בלופינוס קיסר, ושרבי עקיבא החיה את עצמו אחר שהאריך בדל"ת של אחד.

בספר שפע חיים מצאנו [דרשות חומש רש"י התשמ"ג, עמ' ער"ב], שואל בעניין זה כמה שאלות. וזה לשונו, מעודי תמהתי על תלמידי רבי עקיבא, שהטרידו את רבם בדברים בשעה מרוממת כזו, שהיה מוכן למסור נפשו על קידוש שמו הגדול. רע"ק הולך למסור את נפשו על קידוש ה', ואתם שואלים אותו שאלות?

בפרט שהיה קורא את שמע, ואסור להפסיק. מה אתם מפריעים לו? הוא קורא את שמע, וכי אפשר לדבר באמצע פסוק שמע ישראל?

גם עצם שאלתם משולל הבנה, כי הלא ברור שהיה מחויב למסור נפשו על קדושת ה'.

כן צריך להבין כוונת שאלת מלאכי השרת ותשובת הקב"ה להם, וגם מה חידשה הבת קול שרבי עקיבא מזומן לחיי העולם הבא, שזה לכאורה דבר פשוט וברור. הוא מציין לתוס' במס' כתובות דף ק"ג ע"ב, שם התוספות שואלים, מה הפירוש? הרי ודאי שרע"ק מזומן לחיי העוה"ב? מה מחדשת הבת קול? והתשובה היא, 'מזומן' בלי יסורים, בלי דין. הוא 'מזומן' לחיי העוה"ב, נכנס ישר לגן עדן, לא דנים אותו בכלל. הכל מחוק, אין עליו שום טענות ומענות, 'מזומן' לחיי העוה"ב. כך תוס' כותבים שם.

אכן, אפשר לדון ולדבר על השאלות הללו, כי לכאורה מי אמר שהם שאלו אותו באמצע הפסוק? אמנם גם הצל"ח הבין כך, שהם דיברו איתו באמצע הפסוק, אבל לכאורה לא חייבים

בלופינוס קיסר, ולופינוס קיסר הוא שנשרף. וכן כל השאר. שמעתם? כל השאר, לאו דוקא הוא, אלא כל עשרה הרוגי מלכות התחלפו. כל מה שכתוב שנשרפו וכו', הם התחלפו. על רבי חנינא בן תורדיון, כתוב שהוא התחלף בלופינוס קיסר. אבל לגבי היתר, אינני יודע עם מי הם התחלפו. לא מפורש.

בספר רכב אלהים למהר"ר יצחקונה זצ"ל, ג"כ העלה זאת. כבר הר"ר אברהם גלאנטי מביא זאת בפירושו קול בוכים, אבל מהרי"ו מפרש כמה דברים, כיצד להבין זאת.

כותב מהרי"ו [בדף ק"א] כך, בענין עשרה הרוגי מלכות שנתחלפו באחרים, כמו שהביא זה החכם ר' אברהם הגלאנטי זק"ל בפסוק צעק לבם אל ה', שאמר שכל אותן מיתות משונות שנראה שנעשה מהם, לא נעשה כי אם ללופינוס קיסר ע"ש. מלאך החליף אותם. והגויים לא הבחינו. הם ראו את רבי חנינא בן תורדיון נשרף, כך חשבו, אבל בעצם לופינוס הוא שנשרף. הפנים שלהם התחלפו, אבל הם חשבו שהם שורפים את לופינוס. ורבי חנינא בן תורדיון, מלך על רומי ששה חדשים, הרג בכל חודש אלף הגמונים, ומובא גם שהחליפו גם את אשתו וגם את בתו.

אם הדבר כן, השבטים לא נצטערו, ויהיה משוא פנים בדבר. אלא בודאי י' ניצוצות של קדושה יצאו מגן עדן, ובאו ונתלבשו באלו העשרה הרוגי מלכות, והם נשמות של שבטים כדאי' במגלת איכה מהזוהר, והביאה ר"א הגלאנטי זק"ל בסוף פסוק עשה ה' אשר זמם. ואותן העשרה הקדושים נחלפו באחרים, ואחרים הם שנעשה להם כל אותן מיתות משונות כאמור. אל תאמר שלא נצטערו, אלא בודאי הגיע להם צער, אבל אינו כצער גופם. והצער שהגיע להם, על שהיה דיוקנם כאלו האחרים שנתעללו בהם האויבים, כמו שדרך האדם שיצטער על מלבושו ועל גופו אם יגיע אליו צער.

להבין כך, כי כתוב שרע"ק היה מתכוין לקבל עליו עול מלכות שמים, אולי הוא אז רק התכוון. יש מה לפרש בעניין.

הערה מהקהל: לכן הוא ענה להם.

תשובת מרן שליט"א: זה לא ראייה. אולי הוא הפסיק, ויחזור אח"כ מהתחלת הפסוק.

אבל השפע חיים ובעמ' רע"ו, אומר פירוש נפלא.

באופן אחר נבאר דברי תלמידי רבי עקיבא, על פי דבר פלא המובא בקדמונים, ומקורו במדרש היכלות [פרק ח' אות ג-ד, עמק המלך שער ה' פרק ס"ח], שלרשעים לא היתה שליטה על רבי עקיבא וחבריו הקדושים, עשרה הרוגי מלכות, אלא מלאך הוציא את לופינוס קיסר מהיכלו שישן בו בלילה, הוליך אותו בבית להקת חזירים וכלבים, ולמחר כשבאו ההורגים, נדמה להם לופינוס קיסר כמו רבי חנינא בן תורדיון וחתכו את ראשו. בנתיים הלך רבי חנינא בן תורדיון, קשר לו כתר מלכותו, ומלך על רומי הרשעה בצורת פניו של לופינוס קיסר ששה חדשים, והרג בה ששת אלפים הגמונים, אלף הגמונים לכל חודש. כך היה עם כל עשרה חכמי ישראל, עיי"ש.

דהיינו, עשרה הרוגי מלכות, לא שלטה בהם יד אומות העולם, אלא הם התחלפו. כל המיתות המשונות, שבהם נענשו עשרה הרוגי מלכות, לא היו בגופם עצמם. כך כתוב בפרקי היכלות, וכן במדרש אלה אזכרה. ושם מציינים גם את ספר עמק המלך.

הדבר מפורסם בספרים רבים, גם רבינו בחיי כותב זאת בסוף פרשת מקץ, על הפסוק ואתם עלו לשלום אל אביכם'.

זהו דבר מפליא מאד, אשר קשה להבין אותו, אבל כך כותב רבינו בחיי, יש לתמוה, ממה שכתוב כי רבי חנינא בן תורדיון הוחלף

ואם תאמר, אם כן הם לא הצטערו, על כך הוא אומר, שהדיוקן שלהם התעללו בהם הגויים, כמו שאדם מצטער על מלבושו ועל גופו. דהיינו, ישנה אפשרות כזאת, שמחליפים, כמו שכתוב לגבי אחשורוש ואסתר, שהיא החליפה גוף אחר בשדה, וכן ישנם צדיקים שעשו מהגוף שלהם את הדמות שלהם, וחושבים שזה הם אבל בעצם זה לא הם. כך נראה לכאורה מדבריו, אולי זה פירוש אחר, אבל זה לא משנה, העיקר שהחליפו אותם. מהרי"ו מסביר שם עוד את עומק העניין, ואכמ"ל.

השפע חיים מביא שם בהמשך דבריו, סיבת הנהי ובכי על עשרה הרוגי מלכות, הוא רק בגלל חילול השם שנגרם מזה, כי הגויים חשבו ששלטו בהם והרגו אותם. כך נרמז בפסוק [תהלים צ"ד, א'–ד'] אֵל נִקְמוֹת יְיָ אֵל נִקְמוֹת הַפִּיעַ. הַנֶּשֶׂא שִׁפְט הָאָרֶץ הָשִׁב גָּמוֹל עַל גְּאִים. עַד מָתִי רְשָׁעִים יְיָ עַד מָתִי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ. יַבִּיעוּ יַדְבְּרוּ עֲתָק וַיִּתְּאֲמְרוּ כָּל פֹּעֲלֵי אֱוֹן. שֶׁאֵנוּ מִבְקָשִׁים מִהַשְׁמִיט שֶׁהוּא אֵל נֹקֵם, שְׁדֵם עֲבָדָיו יִקֹּם וְנִקֵּם יִשִּׁיב לְצָרָיו, כִּי אֵף שְׁבִאֲמַת לֹא עָשָׂה מֵאוֹמָה לְצַדִּיקִים הַלָּלוּ, אֲבָל הֲלֹא הִרְשָׁעִים מִבִּיעִים וּמְדַבְּרִים עֲתָק וַיִּתְּאֲמְרוּ כָּל פֹּעֲלֵי אֱוֹן, שְׁדִיכָאוּ אֶת עִם ה' וְקִדּוּשָׁיו. עַל זֶה לִבְדּוּ, שֶׁהֵם מִדְּמִים שֶׁשִּׁלְּחוּ יָד בְּקִדּוּשֵׁי ה', מִגִּיעַ לָהֶם עוֹנֵשׁ. הֵם חוֹשְׁבִים וְאוֹמְרִים שֶׁהֵם כְּבִיכּוֹל עָשָׂה זֹאת, לְמִרְוֹת שֶׁבְּעֵצֶם לֹא הָיָה כְּלוֹם, עַל כֵּךְ לִבְדּוּ מִגִּיעַ לָהֶם עוֹנֵשׁ. בְּכָל אֹפֶן, כִּיֹּן שֶׁהֵם מִצְדֵם הָיוּ עוֹשִׂים זֹאת, א"כ מִגִּיעַ לָהֶם עוֹנֵשׁ, לְמִרְוֹת שֶׁבְּפֹעֵל הַדָּבָר לֹא הָיָה.

אמירת השם הקדוש תה"כ כסגולה להינצל מן הליסטים, וביאורו עפ"י הפשט.

החיד"א בספרו פתח עינים [ברכות דף ס"א ע"ב] מעלה פירוש נפלא, לגבי שאלת תלמידיו של רע"ק, 'עד כאן?' לכאורה, מה פירוש המלים, 'עד כאן?' זה לא נראה מדויק. מביא החיד"א, כי שאלתם היתה, למה רע"ק לא המשיך את הפסוק ואהבת את יי' אלהיך? שהרי במלים

'את יי' אלהיך', סופי התיבות הם תה"כ. זהו שם קדוש, אחד מן ע"ב שמות הקדושים, היוצאים מהפסוק ויסע וגו' ויבא וגו' ויט וגו', כה"ת. ומי שמכוין את השם הזה, הוא ניצול מאויביו. תלמידי רע"ק שואלים אותו, 'עד כאן?' למה אתה אומר רק עד 'אחד'? תמשיך ואהבת את יי' אלהיך, ותכוין בשם הקדוש הזה, ותינצל. זאת שאלת תלמידי רע"ק.

וזה לשונו, שמעתי שפירשו המקובלים, שסופי תיבות ואהבת את ה' אלהיך הם אותיות כה"ת, והוא שם קדוש, ומועיל להינצל מכל צרה. וזה שאמרו לו עד כאן, כלומר שהיה לו לומר ואהבת וכו' ג"כ, ויכוין שם הנזכר וינצל. והוא השיב, כל ימי הייתי מצטער וכו', והיה מאריך באחד, ולא רצה לכוון בשם הנזכר, לקדש שמו. הוא יכול להינצל, אבל הוא רוצה למות על קידוש ה'.

בספר שפע חיים שהבאנו לעיל, מספר דרך אגב כך, למען דעת גודל כח הצדיקים, אספר מעשה שהיה עם דו"ז בעל דברי יחזקאל משינאווא זיע"א, שפעם סיפרו לו על צדיק אחד, שבלכתו בדרך התנפלו עליו הרעקרוטען, דהיינו אנשי צבא פוחזים וריקים, שבשובם לביתם היו שודדים ומכים כרצונם בלי פוצה פה ומצפצף, ורצו להזיק לו. אלא שלא הצליחו במזימתם, והוא נמלט מידם. הצדיק הולך בדרכו, ובאים אנשים אשר 'אין מי יאמר להם מה תעשה ואין מי יאמר להם מה תפעל', והתנפלו עליו. החיילים חוזרים לביתם, מכים כרצונם, אין פוצה פה ומצפצף. לא יעמידו אותם למשפט, ולא כלום. רצו להזיק לו. אבל לא הצליחו, נמלט.

נענה הרה"ק משינאווא, וכי גם זה נחשב אצלכם מופת? מה אתם מתרגשים מן הסיפור הזה? גם לי קרה פעם כן, שהלכתי ביער ופגעו בי הרעקרוטען, וכשאחד מהם הכה אותי במקל על ראשי, הכאה שיש בה כדי להמית, פוֹנוֹנְתִי שם היוצא מסופרתיבות של כי מלאכיו יצוה

באותו יום. כמובן, אם הוא יכול זאת באותו הזמן שקורה לו משהו, אז זה עוד יותר טוב. אבל זאת סגולה לכל משך אותו היום, כנראה בכדי שבכלל לא יגיעו אליו שונאים. אבל גם בשעת מעשה, אומרים את זה.

וז"ל מהרי"ץ שם, כתוב בספר מגלה עמוקות אופן קצ"ח, האומר פסוק ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך יי, ומכוין בסופי תיבות תכ"ה, שהוא שם אחד משם ע"ב, ניצול משונאי. ובזה השם, הכה משה את המצרי, וזהו סוד למה תכ"ה רעך [שמות ב', י"ג] עכ"ל, ומביאו בספר ילקוט ראובני פרשת שמות ע"ש.

אולי 'על הדרך' אסביר כאן משהו. יש לי ראיות מכמה מקומות, לגבי הרבה שמות קדושים, הכתובים בספרים, כגון פותח את ידך, וכן לגבי זיעבור', שמכוונים מצפ"ץ כשאין עשרה, אלו אינם שמות שהם רק סודות וקבלה, אלא יש בהם גם פשט. זה לא מלים שאין להן משמעות עפ"י הפשט, אלא גם לפי הפשט יש להן משמעות. הזמן כעת אינו מאפשר להסביר זאת [עיי' שיעור מוצש"ק כי תבוא התשע"ג]. לכן נסביר עכשיו, רק מה שלפנינו, לגבי השם הזה, כה"ת.

הדבר פשוט מאד. כה"ת זהו מלשון, 'לא כהתה עינו ולא נס ליחו'. דהיינו, מחליש. זה לאו דוקא מלשון מַכָּה – תַּכָּה, אלא לשון כה"ת, פירושו שהשם הזה מחליש את האויב. מלשון 'זהנה כהה הנגע', הכוונה נחלש צבע הנגע. זהו ההיפך ממה שאומרים היום בעברית בטעות, כביכול שצבע כהה זה יותר חזק, אבל למעשה עפ"י הלשונות בתורה ובחז"ל, כהה פירושו צבע יותר חלש.

בכל אופן, זאת המשמעות של השם הזה, המחליש את כוח האויב. כה"ת, מלשון לא כהתה עינו. לא נחלשה ראייתו של משה רבינו ע"ה, עד סוף ימיו.

לך, ישנו שם קדוש יוה"ך היוצא מן הפסוק הזה, והרגשתי כמו שמשפשפים גפרור. כמעט לא הרגיש כלום.

הוא אמר להם, זה לא מופת, לא נסים ונפלאות, זהו דבר פשוט. הפטיר הרה"ק משינאווא, שמסתמא גם אותו צדיק כוון שם זה וכך ניצל, אבל אין בזה שום מופת. אשריהם ואשרי חלקם.

ממשיך החיד"א ואומר, וזה רמזו רו"ל באמרם בילקוט, זיבטחו בך יודעי שמך'. מהיכן? מ'לא עזבת את דורשיך יי', סופי תיבות 'עזבת דורשיך ה', הוא שם הנזכר, שלא תאונה אליהם רעה. וזהו שאמר יעקב אבינו 'כדבר הזה תדברון', זה בפרשת וישלח שלפנינו, כדבר הזה תדברון אל עשו, ר"ת שם הנזכר, דהיינו כה"ת, 'אל עשיו במוצאכם אותו'. כשאתם פוגשים את עשו, 'במוצאכם אותו', אל תדאגו, תכוונו את השם הזה, ולא יקרה לכם כלום.

אחר כך הוא מביא את הספר מקדש מלך, שכתב את הפירוש הזה בשם הרמ"ז, זהו הר"ר משה זכותא, ושם כתב דרבי עקיבא אמר 'זאהבת' גם כן. אבל החיד"א שואל על כך, וממה שכתוב 'יצאה נשמתו באחד', לא משמע כן. לא משמע שרע"ק אמר גם 'זאהבת'. ולכן החיד"א נשאר בדעתו.

גם מהרי"ץ זיע"א כותב זאת בעץ חיים ודף ע"ו ע"ב. וחושבני שאם גם מהרי"ץ כותב זאת, הדבר סימן, שלא צריך להיות רשב"י כדי לומר זאת, לא צריך להיות 'מקובל' בשביל זה, אלא פשוט לדעת את הכוונה הזאת, וזאת סגולה להינצל.

הרי לקראת סוף תפילת שחרית, אנחנו אומרים בסוף פסקת 'אין כאלהינו וכו', זיבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת את דורשיך יי'. כתוב בספרים, שזאת סגולה להינצל משונאי

רבי עקיבא החיה את עצמו אחר שהאריך בדל"ת של אחד.

נחזור לעניינינו. תלמידי רע"ק שואלים אותו, 'עד כאן? למה אתה לא ממשיך לומר ו'אהבת את יי' אלהיך', ותכוין בשם הזה? עונה להם רע"ק, לא, אני רוצה לקדש את ה'. שאל על כך החיד"א, הרי המקדש מלך אומר, שרע"ק אמר גם ו'אהבת, א"כ הדבר לא מסתדר. כי אם רע"ק אמר את הפסוק הפותח ו'אהבת, א"כ הוא היה יכול לכוין בשם הזה.

בא השפע חיים ליישב את הקושיא הזאת, והוא אומר כי אכן רע"ק אמר גם ו'אהבת. אפשר ליישב זאת, למרות שבגמרא לא משמע כך, כדלקמן. אבל הוא אומר, לכאורה מה הבעיא? הרי חז"ל, גדולי עולם, צדיקים וקדושי עליון, להחיות מתים בשבילם זהו דבר קל! בקלות הם יכלו להחיות מתים.

וזה לשונו, נראה ליישב דברי המקדש מלך [שהיה מראשי המקובלים] בשם הרמ"ז [שהיה מגורי האריז"ל], שרבי עקיבא אמר גם ו'אהבת, אף שבגמרא לא משמע כן, על פי המסופר [כתובות דף ס"ב ע"ב] על ר' חנניה בן חכינאי, שביקש רחמים על אשתו והחיה אותה. כן מסופר [מגילה דף ז' ע"ב] שרבה החיה את ר' זירא. אחרי שהוא שחט אותו בפורים כשהיה מבוסס. הרי שתחיית מתים לא נחשב אצלם ענין גדול.

כך שמע כ"ק אאמו"ר זי"ע את זקה"ק מצאנו זי"ע מתבטא פעם, כי מדרגה קטנה ביותר של צדיק היא להחיות מתים ולפקוד עקרות, יודעים אתם מהי מדרגה? למסור נפש לשריפה עבור השי"ת בכל רגע, עכד"ק.

כבר אמרתי מקור לדבריו בגמרא [נע"ז דף י' ע"ב], זוטי דאית בכו מחיה מתים. כך אמר אנטונינוס קיסר, הוא ידע זאת, שאפילו הקטן שבתלמידי רבינו הקדוש יכול להחיות מתים. כן דרשו חז"ל, כי בכל חכמי הגויים ובכל

מלכותך מאין כמוך [ירמיה י', י"ז], אבל בישראל יש כמוך, מה הקב"ה מחיה מתים גם צדיקים מחיים מתים.

יוצא א"כ, שבעצם לרע"ק לא היתה בעיא, כי גם אם ימות הוא יחיה את עצמו.

כך הוא מסביר, נשוב לבאר המעשה עם רבי עקיבא, שכיון שהיה מצטער לקיים ובכל נפשך, זכה בתחילה למסור נפשו ויצאה נשמתו באחד, אלא שאחר כך חזר לחיות, כאמור מכח הצדיקים להחיות מתים, והמשיך לקרות את שמע, וכשאמר ו'אהבת את ה' אלהיך, פוון את השם הנזכר, ובכח זה הכניע את אויביו ונעשה הדבר שהוחלפו הצורות עם לופינוס, נמצא שאלו ואלו דברי אלהים חיים, כי אכן יצאה נשמתו באחד וגם אמר אחר כך ו'אהבת.

בכך הוא מיישב, איך מצד אחד כתוב שיצאה נשמתו באחד, ומצד שני שאמר ו'אהבת. הדבר פשוט מאד, הוא מת וחזר לחיות. הוא עשה פעולה מקודם, שלאחר שהוא ימות הוא יחזור לחיות.

שאלה מהקהל: מצאנו שהחיה אחרים, אבל אולי לא את עצמו.

תשובת מרן שליט"א: קל וחומר.

בכל אופן, כך הוא מתרץ. בכך מיושב, מה קרה. בעצם הם סרקו את בשרו במסרקות של ברזל, ויצאה נשמתו והוא מת. עד כאן הדברים כמשמעם. הוא עדיין לא נתחלף. כתוב כאן שהוא – רבי עקיבא – הוחלף עם לופינוס, אינני יודע מדוע דוקא לופינוס, הרי על רבי חנינא בן תורדיון כתוב שהוחלף עם לופינוס. יכול להיות שעשרה הרוגי מלכות נתחלפו עם אנשים אחרים, ולא כתוב בדיוק מי הם.

לכן, כששאלו מלאכי השרת, זו תורה וזו שכרה, ענה להם הקב"ה, חלקם בחיים,

אח"כ הוא כותב, אני נפתלי מחבר הספר הזה, בקשתי מאת כל חכם המעיין בספרי זה, להסתיר דברים אלו וכיוצא בהם, שיהיו לו לבדו ולא לזרים אתך וכו'. ומכל שכן שלא יחדש עניין חדש מעצמו, שאין לו מקור וסמך בקבלת בקבלת האר"י זלה"ה. רואים שהם נוהגו, כנראה שהסתירו דברים, מה בדיוק הכוונה.

א"כ אנחנו ניקח את הדברים רק באופן כללי, כי בפועל לגבי כל העיניים הקשים והמיתות המשוונות שכתוב לגביהם, זה לא נעשה במציאות בעשרה הרוגי מלכות, למרות שהם בעצם באו לתקן את עשרת השבטים, אבל כפי שאמרנו, מה שהם קיבלו על עצמם את העונש זה נקרא שהם עשו את התיקון. ועפ"ז יישב השפע חיים לעניינינו, שרע"ק חזר ואמר ואהבת לאחר שהוא החיה את עצמו.

תמיהה על דברי החיד"א והשפע חיים מהמפורש בזה"ק פרשת פקודי כי נשמת רבי עקיבא יצאה בעת אמירת ואהבת.

הנני בער ולא אדע, אני ממש מתפלא על החיד"א שהוא היה בקי עצום, וכן על השפע חיים שהוא אחריו, בדור שלפנינו, הבא לתרץ את שאלת החיד"א ששאל, שהרי כתוב בגמ' שיצאה נשמתו באחד, א"כ איך אומר המקדש מלך שיצאה נפשו ב'ואהבת'? הרי לא משמע כך בגמרא?

אבל הדבר פלא עצום, כי מה שהמקדש מלך אומר, כתוב במפורש בס' הזוהר הקדוש בפרשת פקודי [דף רנ"ד ע"ב]. השאלה אינה על המקדש מלך, כיון שהדבר כתוב בזה"ק. המקדש מלך כתב זאת בפרשת משפטים, בפירושו על הזוהר שם, כי הוא סמך על מה שכתב הזוה"ק בפרשת פקודי.

כתוב שם בזה"ק כך, וכד מטא להאיי אתר דאקרי היכל אהבה, אתדבק ביה ברעו דלבא.

שלאמיתו של דבר עדיין רבי עקיבא בין החיים, ורק לופינוס הרשע נהרג תחתיו. יש לכם טעות. אתם חושבים שהוא מת? הוא לא מת. הוא חי. יחלקם בחיים'.

לכן גם נזקקו לבת קול, להודיע שרבי עקיבא קיבל השכר על פעולתו, שמסר עצמו להריגה, אף שבפועל לא נהרג, והבן. כך הוא אומר.

קשה להבין את כל העניין הזה של החלפות, מה בדיוק קרה במציאות, אבל זהו מה שכתוב. צריכים לדעת זאת. הגויים גזרו עליהם מיתה, ומה שהצדיק הזה קיבל עליו על הגזירה, זה נקרא שהוא מת על קידוש ה'. מה שבסופו של דבר הוא ניצל בדרך נס, למרות שהוא בעצמו היה מוכן למסור עצמו על קידוש ה', יש לו את השכר כביכול הכל נעשה, כי הוא היה מוכן לעשות זאת. ועל אומות העולם שעשו זאת, בודאי שייענשו, כי לגבי אוה"ע מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה. הם מבחינתם, רצו לעשות כל זאת, א"כ זאת לא סיבה בשבילם להקל את ענשם.

אבל מה בדיוק הסיפור, קשה לכאורה ליישב זאת, כי למשל כתוב בסדר הדורות [בדף קנ"ה] לגבי רע"ק יום הריגת רבי עקיבא היה ביום הכיפורים, והחזירוהו לבית הסוהר, ומינו שומרים עליו כדי שלא יקברו אותו וכו', עד מוצאי יו"כ בא אליהו וביטל הכהונה לכבודו וקברו וכו'. אינני יודע כיצד ליישב זאת, ואיך הדבר מסתדר. איך לסדר בדיוק את הסיפורים.

אולם כנראה שיש בכך סודות. לא פירטו כמו לגבי ר"ח בן תורדיון ולופינוס.

בספר עמק המלך, הוא כותב בעצמו ובשער ששי, בסיום העניין, ועדיין צריכים אנו למודעי, אודות הרבה ספיקות שנפלו בסוד הזה. הספק הראשון הוא, כאן אומר שנהרגו, כמו שמצינו בגמרא, ובפרקי היכלות דרבי ישמעאל מצינו שנתחלפו בלופינוס וכו'.

מוסבר שם את מאמר חז"ל בחגיגה דף י"ב:
ארבעה נכנסו לפרדס, רבי עקיבא ובן זומא ובן
עזאי ואלישע, מסבירים למה ההוא הציץ ונפגע
וכו' ורע"ק נכנס בשלום ויצא בשלום, מבארים
מה בדיוק הכוונה. אמר, הא"י היכלא, צריכא
איהו לדבקה ליה בהיכלא דלעילא באהבה
רבה, כדין אשתלים ברזא דמהימנותא, ואיהו
סליק ואשלים אהבה זוטא באהבה רבא כדקא
חזי. הדברים נפלאים. עמוק עמוק מי ימצאנו.

ועל דא מית באהבה, ונפק נשמתיה בהאיי
קרא ואהבת, זכאה חולקיה. כתוב זאת
במפורש בזוה"ק. מה השאלה על המקדש מלך?
הוא כביכול דוחה את המקדש מלך, כי לא
משמע כך בגמרא. אבל בזוה"ק כתוב כפי
שהוא אומר.

ויצאה נשמתו בפסוק הזה של ואהבת. אמנם הדבר קצת לא ברור, כתוב 'בהאיי קרא ואהבת'. לא במלה 'ואהבת', אלא 'בהאיי קרא', משמע בפסוק עצמו. לכן הדבר הפריע לחיד"א, כיון שהוא מסביר 'עד כאן', שתכונן בפסוק ואהבת. אבל אדרבה, זה אכן היה כך. אכן לפי מה שאומר השפע חיים, הדבר מסתדר מצויין, כיון שזה היה אחרי שהוא כבר מת.

מביא המתוק מדבש [דף תי"ב, על הזוהר בפרשת פקודי הנו' לעיל], הגר"א פירש, שיצאה נשמתו בהיכל 'אהבה' שבו הוא פרשת 'ואהבת', ששם צריך להתדבק באהבה רבה דלעילא, אבל יציאת נשמתו היתה באמירתו תיבת "אחד" דשמע ישראל. הפלא ופלא.

יוצא לפי הגר"א, שהשאלה לא מתחילה. מה שכתוב בגמרא, זה מה שהיה במציאות, יצאה נשמתו באחד. ומה שכתוב בזוהר 'בהאיי קרא ואהבת', הכוונה בהיכל אהבה, כי בהיכל הזה יש את פרשת ואהבת. היכל אהבה שבשמים, אלו מושגים גבוהים, היכל אהבה רבה, חסד של אצילות, דברים שאיננו יודעים.

לפי זה, אין סתירה מהזוה"ק למה שאמרנו מקודם, ש'להאריך באחד' היינו להאריך בביטוי דל"ת הרפויה, אַחֲדָּדְדָּדְדָּד, כיון שלפי הגר"א אה"נ, הדבר מיושב, כי את הפסוק ואהבת בפועל אכן רע"ק לא אמר. כמרכן מתיישב דבר הביטוי הזה לפי השפע חיים. לא צריך להגיע לכל התירוץ והמהלך המיוחד של השפע חיים, כי אין סתירה ואין קושיא. מה שהשפע חיים אומר, לפי הגר"א זה לא מתחיל. אין צורך ליישב זאת, והדברים הולכים לפי פישוטם.

לגבי הנושא של אחד, יצאה נשמתו של רע"ק
באחד, צריך עדיין להתעמק בו, אבל הזמן קצר
והמלאכה מרובה.

שאלה מהקהל: אולי זה מה שכתוב במס' חגיגה, שרע"ק נכנס בשלום ויצא בשלום, דהיינו שהוא לא נפטר. כלומר, הוא נפטר באחד, אבל בזמן אחר כאשר הוא נכנס לפרדס, אז הוא חיה. זה דבר נפרד. בלי קשר לזה.

תשובת מרן שליט"א: אבל כתוב בזוה"ק שיצאה נשמתו בפסוק ואהבת.

שאלה מהקהל: היא יצאה ונכנסה. אולי זה מ"ש נכנס בשלום ויצא בשלום.

תשובת מרן שליט"א: לא. מפורש שהוא מת בפסוק הזה. על כך המדובר.

**המקום ברוך הוא יזכנו לאהוב אותו יתברך
בכל לבבנו ובכל נפשנו ובכל מאודנו אכ"ר.**